

Kur'an'ı anlamanın şartları

CEVADİ ÂMULİ

KUR'AN, SADECE ARAP
DİLİNİ BİLMEKLE BÜTÜN
MAARİFİ KAVRANABİLECEK
SIRADAN BİR KİTAP DEĞİLDİR.
ONUN SONSUZ İLMİNE,
ONUNLA TAKVA ÜZERE İLİŞKİ
KURMADAN VÂKIF OLMAK
MÜMKÜN DEĞİLDİR.

İranlı Ayetullah.
Celal ve Cemal Aynasında Kadın,
Kur'an'da Keramet,
Kur'an'da Hidayet
adlı eserleri İnsan Yayınları,
İbrahim Suresi Tefsiri
adlı eseri Kevser Yayınları tarafından
Türkçemize kazandırılmıştır.
Müellifin Kur'an der Kur'an isimli
çalışmasındaki bu bölüm, dergimiz
için Ali Aydın tarafından Farsça
aslından terceme edilmiştir.

Kur'an'ın derin ilminden nasiplenmek ve onun yüce marifetini anlayabilmek, Kur'an'ın hakiki öğreticisi ve sonsuz cömertlik sahibi Allah ile bizzat kuracağı kulluk ilişkisi ile mümkün olabilir. Zira “Rahman, Kur'an'ı öğretti” (Rahman, 1-2). Demek ki, Kur'an'ın öğrenilmesi, Allah'ın rahmeti ile birlikte gerçekleşen bir durumdur. Allah'ın özel rahmetine ise, muttakiler nail olur. “Allah'tan korkun (takva sahibi olun), Allah size öğretir” (Bakara, 282). Kur'an diyor ki, eğer siz en güzel elbise olan takva elbisesini (A'raf, 26) kendi ruhunuza giydirirseniz, Allah (c) size ilim bahşeder. Başka bir yerde ise, şart cümlesi halinde: “Ey iman edenler! Eğer Allah'tan korkarsanız (takva sahibi olursanız) O, size iyi ile kötüyü ayırt edecek bir anlayış verir” (Enfal, 29) buyurur.

Kur'an, sadece Arap dilini bilmekle bütün maarifi kavranabilecek sıradan bir kitap değildir. O, kökleri göğün derinliklerine uzanan, 'ledün' makamından gelen ve Allah'ın ilim pınarından akan bir kitaptır. O'nun sonsuz ilmine, O'nunla takva üzere ilişki kurmadan vâkif olmak mümkün değildir. Her ne kadar insanın gözü, kulağı ve diğer duyu organları birer bilgi aracı ise de, ilmin asıl merkezi ve yeri kalptir. Allah (c), ilm-i ilahiyi sadece muttaki kimselerin kalbine ilka eder ki, onu koruyacak olan da takvadır.

Kur'an, takvayı tevbe, sıdk ve ihsan gibi imanın diğer mertebeleri ile eşdeğer görmektedir. Takvanın dereceleri vardır ve ima-

nın her mertebesinde ayrı bir fonksiyon icra eder. Hidayet de böyledir. Kişinin hidayet mertebesi sahip olduğu takva derecesine göredir. “Allah nezdinde en üstün olanımız, en muttaki olanımızdır.” (Hucurât, 13) ayeti gösteriyor ki, takvanın dereceleri vardır ve kişi sahip olduğu takva derecesine göre diğer insanlara karşı üstünlük elde eder.

Kur’an, takvanın bir mertebesini, imanın esası olarak kabul etmektedir. Bu, farzları ifa etme ve haramlardan sakınma mertebesidir. Genel bir takva mertebesi olan, söz konusu bu derece, herkesin olmazsa olmaz ölçüsünde sorumlu olduğu mertebedir. Kur’an şöyle buyurmaktadır: “Allah, elçisine ve müminlere sükûnet indirdi ve takvâ sözünü tutmalarını istedi.” (Fetih, 26). Genel takva derecelerinden kabul edilen bu mertebe, takvanın en alt mertebesidir. Bir üst mertebe ise ‘takvay-ı has’ adı verilen mertebedir. Bu, müstehabları yapma ve mekruhlardan kaçınma mertebesidir. En üst mertebe ise ‘takvay-ı ehass’ adı verilen mertebedir ki, bu takvaya sahip olan kişi, Allah’tan başka hiçbir şey düşünmez ve kendisi ile Allah’ın dışındaki şeyler arasına mesafe

koyar. Nitekim Allah Taâlâ şöyle buyurmaktadır: “Ey iman edenler! Allah’tan, O’na yaraşır şekilde sakının (takva)” (Al-i İmrân, 102). Bununla birlikte, Allah’a yaraşır şekilde takva sahibi olmak mümkün değildir. Ancak, insan gücünün yettiği kadar takva sahibi olabilir. Bunun içindir ki, Allah (c) şöyle buyurmuştur: “Gücünüz yettiği kadar, Allah’tan sakının (takva)!” (Teğâbün, 16).

Allah (c), Kur’an’ın anlaşılması için tertemiz bir kalbi gerekli görmektedir. O şöyle buyurmaktadır: “O, değerli Kur’an’dır. Korunan bir kitaptadır. Ona ancak temizlenenler

dokunabilir.” (Vâkıa, 77-79). Apaçık Arapça olan Kur’an’ın ‘meknûn kitap’ adı verilen bir kaynağı vardır. Kur’an, o kitabın içindedir ve onunla ilişkilidir. Kur’an’ın ilk okuyuştaki manaları maddi temizlenme ile elde edilebilir; fakat onun meknûn olan kitapta yer alan ve lafızların ötesindeki yüce manaları manevî ve kalbî temizlenme olmadan elde edilemez. Kur’an’a fiziken dokunmak da temiz olmayı gerektirir. Aynı şekilde Kur’an’ın derin muhtevası ve bätını ile irtibata geçmek için de temiz ve sağlam bir kalp/ruh gerekir. İnsan kötü ahlak, ruhi kirlilik ve fikri – itikadi donukluk ve sapmadan uzak durmalı, kalbini

ve ruhunu öyle parlatmalı ki, Kur’an’a ayna olabilsin ve onun yüce manalarını orada aksettirebilsin.

Kur’an’ı düşünmeye ve anlamaya muvaffak olan sahabe şu yöntemi uyguluyordu: Hz. Peygamber’den on ayet öğreniyorlardı, o ayetlerdeki manaları ve esasları tam olarak öğrenip hayata geçirmeden başka ayetleri öğrenmeye geçmiyorlardı. (Bihâr, c.89, s.106). Bazen onların kalbinde öyle bir şimşek çakardı ki, onları tamamen değiştirirdi. Hz.

Peygamber (s), yeterli dini bilgiye sahip olmayan biri için şöyle demiştir: “Adam bir fakih olarak geri döndü.” (Bihâr, c.89, s.107). Hz. Peygamber (s) bu sözü “Kim zerre ağırlığınca hayır işlerse onu(n karşılığını) görür; kim de zerre ağırlığınca kötülük yaparsa onu(n karşılığını) görür” (Zilzal, 7-8) ayetini duyan ve “Bu bana yeter!” deyip memleketine dönen kişi hakkında söylemiştir. Çünkü o zat, Rasulullah’nın (s) bir buyruğu ile fakih olmuştu. Çünkü o, hem nazari hem de ameli hikmeti öğrenmiş ve ona bağlılığını ilan etmişti.

**KUR’AN’I DÜŞÜNMEYE
VE ANLAMAYA MUVAFFAK
OLAN SAHABE ŞU YÖN-
TEMİ UYGULUYORDU:
HZ. PEYGAMBER’DEN ON
AYET ÖĞRENİYORLARDI,
O AYETLERDEKİ
MANALARI VE ESASLARI
TAM OLARAK ÖĞRENİP
HAYATA GEÇİRMEDEN
BAŞKA AYETLERİ
ÖĞRENMEYE
GEÇMİYORLARDI.**

Kur’ani Hayat
TEMMUZ’08
SAYI 1

Kur’an’ı
anlamanın
şartları

CEVADİ
AMULİ

KUR'AN'I ANLAMANNIN ÖNÜNDEKİ ENGELLER

Allah (c) şöyle buyurmaktadır: “Yeryüzünde haksızlıkla büyüklenenleri ayetlerimden uzaklaştıracağım.” (A’raf, 146). Yani, bilinçli bir şekilde kendisini büyük gören ve hakka karşı boyun eğmeyen kişinin kalbini dinî hakikatleri anlamaktan alıkoyarım. “Sonra dönüp giderler. Allah onların kalplerini çevirir (hakikatten uzaklaştırır).” (Tevbe, 127). Onlar, içlerindeki zaaftan dolayı ilahi ayetlerden yüz çevirdikleri için, Allah da onların kalblerini Kur’an’ın manalarına kapatır. Böyle kimseler, ne Kur’an’ı anlarlar ne de ondan nasip-leri olur. Onlar daima geçici dünyalığı düşünürler. “Onlar, değersiz dünya malını alırlar.” (A’raf, 169). Yani onlar dünyanın değersiz metnini alır, onun karşılığında ilahî ve temiz akıl ve fitratı verirler. Bunun sonucunda kalp körlüğü hastalığına yakalanırlar.

Kur’an herkesi şöyle uyarır: Eğer maddi iş-lerde boğulmuşsanız, o temiz ruhunuzu maddeye gömmüş ve hüsrana uğramışsınız demektir. Aklını ve fitratını maddi arzular ve hedefler uğruna heba eden, deruni ilham ve hak ile batılı, takva ile kötülüğü ayırdetme yeteneğini de kurutmuş olur. Hiçbir zaman da madde ötesi ile ilgili marifete ulaşamaz ve Kur’an’ı anlayamaz.

Vahyin gerekliliğine inanmayanlar ve peygamberlere karşı çıkanlar, cahil ve mütekebbirdirler. Cahil oldukları için ilmî zihinleri ve tefekkür kabiliyetleri yoktur. Bu yüzden de peygamberleri anlayabilecek durumda olmazlar. Mütekebbir oldukları için de hakka karşı mütevazı değiller ve aksine ona karşı çıkarlar. Bu kimselerin ne dilleri ilim ve hakikati söyler, ne de kulakları hakkı dinler. Sadece Kur’an’ın hayat bahşeden ayetlerini dinle-memekle kalmıyorlar,

başkalarının da onu dinlemesine mani olu-yorlar. “Onlar, Kur’an’dan menederler, ken-dileri de ondan uzak dururlar.” (En’âm, 26). Kendileri ilahi feyizden mahrumdurlar, baş-kalarını da ondan menediyorlar. “İnkâr eden-ler: Bu Kur’an’ı dinlemeyin, okunurken gü-rültü yapın. Belki galip gelirsiniz, dediler.” (Fussilet, 26). Allah Taâlâ, bu insanları içleri boş ve kof olarak nitelendirir. Kalblerine gi-den hayat suyu kanalı kapalıdır. Bu yüzden içleri çürüktür. “Kalbleri bomboştur.” (İbra-him, 43). Peygamberlerin bütün çabaları, in-sanın fitratını açarak ona derin bir gönül, ilmî bir kafa, hakkı dinleyen bir kulak ve hakkı söyleyen bir dil kazandırmak olmuştur.

Kâfirler şöyle derler: “Onlar: Ey Muham-med! Senin bizi davet ettiğin şeye karşı kalp-lerimiz kapalıdır. Kulaklarımızda da bir ağır-lık vardır. Seninle bizim aramızda anlaşma-mıza engel bir de perde vardır, dediler.” (Fussilet, 5). Nuh (a) da kendi dönemindeki kâfirlerin tekebbür ve kavrayışsızlığını Al-lah’a şikâyet etmiştir. Nuh (a) şöyle dedi: “Gerçekten de, günahlarını bağışlaman için onları ne zaman davet ettiysem, parmakları-nı kulaklarına tıkadılar, (beni görmemek için) elbiselerine büründüler, ayak dirediler, kibirlendikçe kibirlendiler.” (Nuh, 7).

Allah Taâlâ Kur’an muhalifleri hakkında Hz. Peygamber’e şunu söyle-mektedir: “Kur’an oku-duğun zaman seninle ahirete inanmayanlar arasına gizli bir perde çe-keriz.” (İsrâ, 45). Burada şöyle bir soru gündeme geliyor: Kur’an mahza nur olduğu halde, okun-duğu yeri karartmak ve perdelemek nasıl müm-kün olabilir? Bu perde, nasıl bir perdedir ve ne-den vardır? Kalp perdesi, günah ve kibirdir. Günah perdedir, kibir ise onun saçakları ve püs-külleridir. Zaten bundan

BÜYÜKLENENLER,
İÇLERİNDEKİ ZAAFTAN
DOLAYI İLAHİ
AYETLERDEN YÜZ
ÇEVİRDİKLERİ İÇİN,
ALLAH DA ONLARIN
KALBLERİNİ KUR’AN’IN
MANALARINA KAPATIR.
DAİMA GEÇİCİ
DÜNYALIGI DÜŞÜNEN
BU KİMSELER, KUR’AN’I
ANLAMAZLAR.

daha kötü bir perde de yoktur. İmam Musa b. Ca'fer şöyle demektedir: "Bizzat mahlûkatın kendisinin dışında O'nunla mahlûkatı arasında hiçbir perde yoktur. O, perdesiz bir şekilde gizlidir. O, yüce ve aşkındır." (eş-Şeyh Saduk, Kitabu't-Tevhîd, s.179; Bihâr, c.3; 327). Eğer ortada bir perde varsa, o da insanın kibridir. Yine başka bir perdenin asılı olduğunu söylemek gerekirse, o da insanın gururudur. Yoksa O nûr yüzlü ile mahlûkat arasında herhangi bir perde yoktur.

Âşık ile maşuk arasında hiçbir perde yoktur, Çekil aradan, sen kendin perdesin ey Hafız!

İnsan, kibir ve bencillige (hodbinlik) müptela olduğu nisbette, Allah bilirliği (Hudabinlik) zayıf olur. Aynı şekilde Allah'ın elçilerinin getirdiği mesaja kapalı olur ve onların getirdikleri vahiyden de o oranda mahrum kalır.

Eğer insan Allah Rasulü'nün sözünü ve Kur'an'ı duymuyorsa, bilmeli ki, günah örtüsü onu perdelemiştir. Onun kavrayışsızlığının şiddeti ise o örtünün kalınlığı nisbetindedir. Kişi ne kadar dünyaya ve günahlara dalarsa o kadar Kur'an'ı anlamaktan uzak düşer. Hayvanî zevklere düşkünlüğü oranında Kur'anî zevklerden mahrum olur. Zira Allah (c) şöyle buyurmaktadır: "Onlar haktan sapınca, Allah da kalplerini saptırdı." (Saff, 5). "Sonra dönüp giderler. Allah onların kalplerini çevirir (hakikatten uzaklaştırır)." (Tevbe, 127).

Demek ki, Kur'an örtülü, anlaşılmaz ve müphem değildir. Dolayısıyla onun anlaşılmasının önünde böylesi bir engelden söz edilemez. Burada söz konusu olan, kafirlerin ve ehl-i dünyanın kibir ve bencillik örtüsüne bürünmüş olmalarıdır. Kendilerini aşamıyor ve kendileri dışındaki şeyleri anlayamıyorlar. Onların tekebbürüne yaramayan ve dünyevî arzularına hizmet etmeyen her şey onlar için anlaşılmazdır. Allah (c) düşünme kabiliyetin-

EĞER BİR KALP KİLİTLENİRSE, ONUNLA BİRLİKTE GÖZ DE KAPANIR VE NURUNDAN ESER KALMAZ. KUR'AN, AYETLERİNİN ANLAŞILABİL- MESİ İÇİN, KALBİN AÇIK OLMASINI İSTER.

den mahrum olanlar hakkında şöyle buyurur: "Kur'an'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi vardır?" (Muhammed, 24).

Tüm bunlardan anlaşılana, kalbin de bir kilidi olduğudur. Eğer bir kalp kilitlenirse, onunla birlikte göz de kapanır ve nurundan eser kalmaz. Kur'an, ayetlerinin anlaşılabil-

mesi için, kalbin açık olmasını ister. "Allah, kime hidayet etmek istese, onun kalbini İslam'a açar." (En'am,125). Çünkü Kur'an metninde bir karışıklık ve kapalılık yoktur. Eğer bir sorun varsa, onu insanların kalbindeki kilit ve engellerde aramak gerekir. Allah (c), Rasulü'ne şöyle emrediyor: "Onlara söyle: Her ne kadar ben Kur'an'ı vahiy yoluyla alsam bile, onu okuma ve açıklama işini araştırma, istidlal, düşünme ve deliller aracılığıyla size açıklıyorum. Eğer fitratınızı bozmamış ve günahlar içinde kaybolmamış iseniz, iman ve salih amelle ilahî ayetleri anlayabilirsiniz." "De ki: Ben de sadece sizin gibi bir insanım. Ancak şu farkla ki, bana 'sizin ilahınız tek İlah'tır' diye vahiy ediliyor. Artık kim Rabbinde âhirette kavuşacağını umuyorsa, makbul ve güzel işler işlesin ve sakın Rabbinde ibadetinde hiç bir şeyi O'na ortak koşmasın." (Kehf, 110).

KUR'AN'I ANLAMADA TEKÂMÜL

Allah'ın elçileri, selim bir fitrat ile dinin esaslarını ve maarifini anlasınlar diye insanların akıl ve fikir hazinelerini harekete geçirmek ve coşturmak için gelmişlerdir. Peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (s) de son mucize Kur'an ile en yüce, en derin ve en ince ilahî bilgileri, "sonsuz kudret sahibi hükümdardan" (Kamer, 55) ve 'ledün' makamından, insanlara armağan olarak getirmiştir. Kur'an ayetleri, mucizevî ilahi el tarafından öyle nazmedilmiş ki, dünya durduğu sürece,

Kur'anî Hayat
TEMMUZ'08
SAYI 1

Kur'an'ı
anlamanın
şartları

CEVADİ
AMULİ

onun nuranî bilgileri insanın yolunu aydınlatacak ve Kur'an'ı anlamaya zaman hem keyfiyet hem de kemiyet açısından gelişecek ve artacaktır. İnsanın fitratı açıldıkça, insan ve kâinat hakkındaki ilim ve akli geliştikçe Kur'an'ı anlama da o derece gelişecektir. İnsanın bu ebedi kitap hakkındaki kavrayışının gelişmesi, sadece geçmişteki anlamlara yenilerini ilave etmek şeklinde olmayacak, aynı zamanda daha derin ve daha parlak olacaktır.

Mesela Allah'ın zaman ve mekândan münezzehe olması konusu, günümüzün ilim erbabınca aşikâr ve bedihî olan bir konudur. Az da olsa ilahî konularda bilgi sahibi olan herkes, Allah'ın, kemiyet, keyfiyet, zaman ve mekân gibi cismanî özelliklerden beri olduğunu bilir. Bugün bu konu, pek çok kimse için gayet açık bir konu iken İslam'ın ilk döneminde böyle değildi. Hatta o vakit nazarî konulardan sayılıyordu. Merhum Kuleynî'nin naklettiğine göre İmam Sâdık, bir duvara yaslanıp oturmuştu. O sırada Zûrâre, Tevhîde dair meselelerden birinden bahsederken, Allah'ın zaman ve mekâna bağlı olduğunu ihtiva eden bir söz söyledi. Bu sözü duyar duymaz İmâm Sâdık doğruldu ve "Zûrâre, muhal olanı söylüyorsun; saçmalıyorsun!" dedi. (Bihâr, c.54, s. 160).

İmâm Sâdık'ın Zûrâre'ye söylediği husus, bu gün aşikâr olan konulardandır. Bu gün ilahî konularda acemi olanlar bile, Zûrâre'nin o dönemde düştüğü hataya düşmez. Bunun sebebi, şartların iyileşmesi ve insanlığın Kur'an hakkındaki bilgisinin genişlemesidir. İslam tarihi boyunca müfessirlerin görüşlerine bakılırsa bu durum daha da açığa çıkar.

Ihlâs sûresi ile Hadîd sûresinin ilk ayetlerinden olan "Evvel O'dur, Âhir O. Zahir O'dur, Batın O! O her şeyi hakkıyla bilir... O, kalplerde olanı bilir." (Hadîd, 3-6). ayetlerinin nüzulü hakkında hem Kuleynî hem de Şeyh Saduk'un naklettiğine göre İmâm Zeyn el-Âbidîn şöyle demiştir: "Allah (c), âhir zamanda malayani konularda derin düşünen ve kılı kırk yaran insanların olacağını bildiği için, Ihlâs sûresi ve Hadîd sûresinin "O, kalplerde olanı bilir." ifadesine kadarki

kısmı indirdi. Kim bu ayetlerde sözü edilen ilahî konuların peşine düşer ve onları çok idelerse helak olur." (Kâfî, c.1, s. 91).

KUR'AN ve RİVAYETLERİN ANLAŞILMASINDA NAKİLCİ GÖRÜŞ

Rivayetlerin anlaşılmasında nakilciler şu görüşü savunurlar: Biz İslam'ın ilk dönemindeki sıradan veya orta seviyedeki Müslümanların anlayışına tabi olmalıyız ve onlar rivayetlerden ne anladılarsa biz de onu anlamalı ve onunla amel etmeliyiz.

Bu, sadece rivayetler için değil Kur'an için de kabul edilebilecek bir görüş değildir. Zira anlamalar ve kavrayışlar farklıdır. İlahî vahiy gayb semasından inen rahmet yağmuru gibidir. Müfessirlerin kalpleri ise birbirinden farklı kaplar gibidir ki, herkes kendi ölçüğüne göre o yağmurdan pay alır. Gerek Kur'an gerekse Ehl-i Beyt'in rivayetlerindeki engin marifeti, halefler, seleflerine nisbeten daha derin ve geniş bir şekilde anlayabilirler. Ayrıca ilahî ayetler öyle bir özelliğe sahiptir ki, her anlam mertebesi bir üst anlama yol açabilir.

Bir hadiste bildirildiğine göre cennetin dereceleri Kur'an ayetleri sayısındadır. (Bihâr, c.92, s.188). Emîrül-Mu'minin Hz. Ali, oğlu Muhammed b. Hanefiyye'ye şöyle dedi: "Cennette Kur'an okuyana şöyle denir: Oku, yüksel!" (Nehcu'l-Belağa, 189. hutbe). Eğer Kur'an okuyucusu bir ayetten on mesele anlıyorsa on derece yükselir. Eğer bin mesele anlıyorsa bin derece yükselir. Demek ki, hem Kur'an'ı anlama dereceleri sonsuzdur hem de cennet. Ve cennetin dereceleri Kur'an'ın derecelerine denktir. Bu durum sadece Kur'an için değil, Ehl-i Beyt'in hadisleri için de geçerlidir. Zira hadislerin ana kaynağı da Kur'an'dır. Ehl-i Beyt özel yollarla onları Kur'an'dan istinbat etmiş ve İslam ümmetine öğretmiştir. Bu yüzden o hadislerle tartışmasız amel edilir. Bazı hadislerin bir kısım mertebeleri vardır ki, herkesin onları anlaması mümkün olmayabilir. Zira sadece peygamberler, melekler, Ehl-i Beyt'in ilmi masumiyetine dayanan dereceler ve kalpleri ilahî takva ile sınanmış olan mü'minler tarafından anlaşılabilir. (Bihâr, c.7, s. 208) ■